

УДК 614(091)(477)(043.3)“20”

Робак І. Ю.
професор, завідувач кафедри суспільних наук,
Харківський національний медичний університет
(Україна, Харків), robak@ukr.net,
Демочко Г. Л.
старший викладач кафедри суспільних наук,
Харківський національний медичний університет
(Україна, Харків), inio2@ukr.net

**ІСТОРИЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я І МЕДИЦИНИ
В ДИСЕРТАЦІЯХ ОСТАННІХ РОКІВ
(СУЧАСНИЙ СТАН РОЗРОБЛЕНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ)**

Аналізується науковий доробок з історії охорони здоров'я і медицини в Україні, що міститься в дисертаціях, захищених у ХХІ ст. Відзначено, що історія охорони здоров'я та медицини як в Україні в цілому, так і у регіонах, вивчена недостатньо, тому наразі студіювання цієї проблематики є актуальним. В результаті проведення дослідження вдалося встановити, що на початку ХІХ століття справа децю рушила з місця – з'явилися науковці, які обирають історію охорони здоров'я та медицини темами своїх дисертаційних досліджень – як кандидатських, так і докторських. Це дає змогу стверджувати, що історія охорони здоров'я та медицини піднялася у своєму розвитку на новий, вищий щабель. Дисертації на зазначену тематику присвячені вивченню земської медицини на Україні, охорони здоров'я у різних містах, видатним організаціям охороноздоровчої справи тощо. Зроблено висновок щодо необхідності подальшого дослідження вітчизняних історико-медичних проблем.

Охорона здоров'я в Україні пройшла багаторічну історію, її вивчення має науково-теоретичний, пізнавальний і суто практичний інтерес. Воно допомагає краще зрозуміти джерела, предтечі тих чудових досягнень, яких домоглися українці, глибше осмислити шляхи й закономірності розвитку охорони здоров'я в нашій країні, дістати науку для використання найкращих напрацювань у практиці сьогодення.

На жаль, історія охорони здоров'я і медицини в Україні взагалі та в окремих її містах і регіонах зокрема маловивчена. Дотепер не створено жодної узагальнюючої праці, де був би підсумований поступ охорони здоров'я в Україні за будь-яку добу її розвитку, не кажучи вже про весь історичний шлях країни. Немає вичерпного дослідження історії охорони здоров'я і по переважній більшості українських регіонів і міст. Вивчення історіографічного доробку попередніх дослідників і обумовив вибір теми даної статті.

Метою статті є ретельний аналіз стану наукової розробленості історії української охорони здоров'я і медицини в сучасних дисертаційних дослідженнях та доведення на підставі такого аналізу доцільності їх подальшого студювання.

На початок ХХІ століття історія охорони здоров'я в Україні залишалася маловивченою, а дисертанти не надавали їй належної уваги [1]. Проте за останні роки в цьому напрямі досліджень відбулися серйозні позитивні зрушення.

Перш за все, були захищені дисертаційні роботи, присвячені даній проблематиці. Так, ще на початку 2000-х років науковців зацікавила історія земської медицини в Україні. І на сьогодні на науковому просторі маємо вже декілька кандидатських дисертацій, присвячених дослідженню різних її аспектів [2;3;4;5;6]. У них автори на широкому колі архівних джерел розглядають структуру і механізми керування дозеською і земською охороною здоров'я в підросійській Україні та її окремих регіонах.

Також були захищені дисертаційні проекти О. Ю. Латиш "Розвиток охорони здоров'я в Україні періоду Великої Вітчизняної війни" (Донецьк, 2004) [7], І. В. Ткаченко "Охорона здоров'я в Україні в роки нової економічної політики: соціально-історичний аспект" (Черкаси, 2006) [8], І. В. Перехрест "Медико-санітарні наслідки Великої Вітчизняної війни для населення України та їх ліквідація у період відбудови (1943–1950 рр.)" (Донецьк, 2007) [9], О. З. Потимко "Розвиток медицини у Львові в ХІV–ХVІІ ст.: історіографія проблеми" (Львів, 2007) [10], Ю. В. Барабаш "Розвиток інфраструктури охорони здоров'я в Донбасі у 20-х роках ХХ століття: історичний аспект" (Луганськ, 2008) [11], О. П. Саліга "Медична та санітарна служба в Українській Галицькій Армії" (Львів, 2011) [12].

Досить цікавою є докторська дисертація О. О. Боряк – "Інститут акушерства і постать повитухи в традиційній культурі українців: історія, ритуал, міфологія" (Київ, 2010) [13]. Результати роботи авторки були викладені в монографії, яка вийшла у світ за рік до захисту, – "Баба-повитуха в культурно-історичній традиції українців: між профанним і сакральним" [14]. Обидві роботи – і монографія, і дисертація – подають цікавий матеріал

щодо становлення інституту акушерства в українському суспільстві. Таке дослідження має неоціненні результати, адже тисячі років українські жінки народжували у бабок-повитух, які, по суті, й були первинними носіями акушерсько-гінекологічних знань, аж поки жінок в радянські часи не "привчили" до пологових будинків. Робота виконана професійним істориком і позбавлена медичних тонкощів, але тим не менше, вона є цінним доробком з історії медицини.

Медики зацікавилися історичним аспектом розвитку вчень про різні хвороби та боротьби з ними. Так, 2008 року була захищена дисертація Пугач Н. Б. "Історичні та медико-соціальні аспекти становлення і розвитку вчень про сибірку" (Харків, 2008) [15]. У роботі не тільки проаналізовано найбільш вагомий праці епідеміологів та інфекціоністів щодо лікування сибірки, але й встановлено етапи розвитку вчення про інфекційні хвороби, доведено, що ідеї та гіпотези багатьох поколінь вчених (Д. Самойловича, С. Андріївського, І. Мечникова, В. Високовича, Д. Заболотного, М. Гамалії) стимулювали розвиток нових галузей медичної науки – мікробіології, епідеміології та імунології.

Дисертацію, присвячену формуванню наукової школи М. Амосова, захистила у 2007 році О. Гороховатська [16].

Щодо розробки персоналій медиків-науковців, то в цій царині ми маємо декілька дисертаційних досліджень. Це роботи Т. В. Лахманюк "Науково-педагогічна та громадсько-політична діяльність І. Горбачевського" (Чернівці, 2007) [17], Ю. М. Берегової "Діяльність академіка В. Г. Дроботька в контексті розвитку мікробіологічної науки в Україні (1885–1966 рр.)" (Київ, 2007) [18], Н. О. Баранкової "Діяльність академіка М. В. Рево (1889–1962 рр.) в контексті розвитку мікробіології в Україні" (Київ, 2009) [19], Л. П. Товкун "Академік О. В. Корчак-Чепурківський: наукова, організаційна робота та педагогічна діяльність у 1883–1947 рр." (Переяслав-Хмельницький, 2010) [20].

Кандидатська дисертація і монографія Л. М. Жванко стосуються соціальної політики (зокрема в сфері охорони здоров'я) Української Держави гетьмана П. П. Скоропадського [21]. До речі, ця авторка 2012 року випустила монографію [22], а 2013 р. захистила докторську дисертацію [23], які присвячені біженству в Україні за роки Першої світової війни. Значна увага в них приділяється охороноздоровчим проблемам, пов'язаним з таким явищем, як біженство.

Докторську дисертацію з історії дорадянської охорони здоров'я в Харкові захистив І. Ю. Робак [24]. Харківська тема знайшла своє продовження в кандидатській дисертації Г. Л. Демочко [25]. Харківські науковці комплексно, з позицій соціальної історії, історії повсякдення та містознавства вже висвітлили розвиток охорони здоров'я від заснування міста до виконання ним соціальних функцій включно на тлі соціально-економічних і політичних процесів, що відбувалися в суспільстві.

Останньою дисертацією на сьогодні з історико-охороноздоровчої проблематики є дослідження Л. І. Лавріненко "Охорона здоров'я на Чернігівщині (1960–1980 рр.)" (Чернігів, 2012) [26].

Історія становлення окремих галузей медичної науки та освіти знайшла своє відображення у дисертаційному дослідженні А. М. Гринзовського "Систематичний ана-

ліз становлення та формування медико-профілактичного факультету та гігієнічної науки Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця” (Київ, 2005) [27], У ній зокрема розглядається діяльність репресованих науковців В. В. Удовенка і В. Я. Підгаєцького. Російський вчений Б. Л. Ліхтерман, який, досліджуючи становлення нейрохірургії на загальносоюзному просторі, розглядав й українські надбання у цій галузі, захистив у Києві докторську дисертацію “Становлення нейрохірургії як клінічної дисципліни” одразу по двох спеціальностях: 14.01.05 – “Нейрохірургія” і 14.02.04 – “Історія медицини” [28].

2011 р. проф. Н. І. Коцур видала монографію “Становлення і розвиток гігієнічної науки в Україні: шлях крізь епохи і соціальні потрясіння (друга половина XIX – 20-ті рр. XX століття)” [29], високо оцінено українською історичною спільнотою [30], а 2012 р. захистила докторську дисертацію за такою ж темою [31]. На наш погляд, її захист став знаковою подією для вітчизняної історії медицини. Оскільки це була перша докторська дисертація з історії медичної науки, яка захищалась за спеціальністю не “Історія медицини”, а “Історія науки і техніки” і, відповідно, фаховий медик Н. І. Коцур здобувала собі вчений ступінь доктора не медичних, або біологічних, а історичних наук, що теж було вперше в історії медицини України. Такий підхід значно підняв саме історичний рівень дисертації. Адже спеціальність “Історія медицини” не входила до галузі історичних, а входила до галузі медичних наук. І з точки зору істориків дисертаційні дослідження з історії медицини здебільшого страждали на суттєві вади: їх автори були поверхнево знайомі з методами історичного дослідження; не мали уявлення, що таке критика історичних джерел, а подекуди просто не вміли працювати з джерелами; уникали архівів; постійно плутали історіографію проблеми з її джерельною базою, виразний аналіз яких в деяких працях був просто відсутній. А у випадку з професоркою Н. І. Коцур вітчизняна наука отримала добротну, якісну, суто історичну дисертацію з історії гігієнічної науки.

Триває дослідження історії медичних товариств. Так, нещодавно були захищені дві кандидатські дисертації з цієї проблематики: Ю. К. Васильєва – на тему “Роль товариства Одеських лікарів у розвитку медичної справи та медичної науки 1849–1924 рр.” (Київ, 2011) [32], і Н. І. Самойленко – на тему “Наукові товариства лікарів на терені України (др. пол. XIX – поч. XX ст.)” (Переяслав–Хмельницький, 2012) [33]. Цікаво, що тогочасна проблематика захищалась по двох різних спеціальностях: Ю. К. Васильєва – 14.02.04 – “Історія медицини”, Н. І. Самойленко – 07.00.07 – “Історія науки і техніки”. Автори робіт – медик та історик – під різним кутом зору дивляться на проблему, але отримують однакові результати: обидві роботи розкривають наукову і просвітницьку діяльність медичних товариств, наголошують на зародженні в цей час профілактичного напрямку в медицині і таких дисциплін, як бактеріологія, епідеміологія, соціальна гігієна.

Після захистів дисертацій Н. І. Коцур і Н. І. Самойленко спеціальність “Історія медицини” проіснувала дуже короткий час. Втім, як і спеціальності “Історія фізико-математичних наук”, “Історія хімії”, “Історія біології”, “Історія геології”, “Історія техніки”,

“Історія сільськогосподарських наук”, “Історія географії”, “Історія фармації”, “Історія ветеринарії”. Наказом МОН України № 1462 від 21.12.2012 року “Про внесення змін до Переліку наукових спеціальностей” вони були виключені з відповідних груп спеціальностей і галузей науки, а, отже, відтоді захищатися по них можна лише за спеціальністю “Історія науки й техніки” в галузі “Історичні науки” на здобуття наукового ступеня кандидата або доктора історичних наук.

Таким чином, на підставі здійсненого аналізу можна однозначно зробити висновок, що за минулі роки XXI століття відбувся певний прорив у дослідженні історії охорони здоров’я в Україні в дисертаційних роботах і доробок сучасних істориків з цієї проблематики став значно вагомим. Відбулося і певне якісне зрушення: в дисертаціях істориків на перший план виходить соціально-історичний аспект, якому медики (а до історії охорони здоров’я зверталися раніше переважно медики з точки зору історії медицини) не приділяли належної уваги. Цей напрям їхнього літературного доробку розробляв історію охорони здоров’я як суцільно пов’язану з потребами медичної практики. Медики не дуже відрізняють поняття “медицина” і “охорона здоров’я”. Їхні дисертації часто фрагментарно досліджують як історію медицини, так і історію охорони здоров’я. При цьому соціальні чинники ігноруються. Тому цілісної картини розвитку охорони здоров’я міста або регіону такі праці не дають. Проблеми історії охорони здоров’я розглядалися цими авторами під вузькопрофесійним кутом зору, без урахування загальноісторичного фону, без пов’язаності проблем охорони здоров’я в той чи інший історичний період з іншими проблемами суспільного розвитку, тобто їх студії залишалися поза суспільно-історичним контекстом, що, втім, зовсім не зменшує їх наукового значення і цінності для медицини. Проте, оскільки автори-медики здебільшого висвітлювали питання з погляду історії медицини, а не соціальної історії охорони здоров’я, матеріал їх досліджень, доволі насичений медичними подробицями, істориками може братися лише до уваги. Таку односторонність у вивченні матеріалу тільки почали долати сучасні автори, поєднуючи історико-медичні розвідки із соціальною історією охорони здоров’я. Переорієнтації дисертантів сприяло скасування спеціальності 14.02.04 – “Історія медицини” та віднесення її до спеціальності 07.00.07 – “Історія науки й техніки”. Перша відносилась до медичних дисциплін, а остання відноситься до дисциплін історичних і передбачає здобуття наукового ступеню в галузі не медичних, а історичних наук. Отже, тепер здобувачі з історії медицини, якими виступають переважно медики, мають, перш за все, здобути історичний фах, а вже потім захищати дисертацію. А стаючи істориками, вони вже по-іншому дивляться на історико-медичні проблеми, пов’язуючи їх із загальним поступом суспільства. Та й історичні джерела вони починають опрацьовувати ретельніше.

Іншими позитивними ознаками творчого доробку вітчизняних науковців стають неупередженість та виваженість в оцінках, ретельний аналіз джерел як стосовно окремих регіонів, так і стосовно окремих проблем, а також посилення уваги до особливостей розвитку охорони здоров’я на всіх етапах історичного поступу.

Підсумовуючи загальний стан розробленості проблематики наголосимо, що дисертації, які існують, не охоплюють всього кола різноманітних проблем історії української охорони здоров'я і медицини, а, отже, не дають можливості сповна уявити собі процес становлення і розвитку їх в Україні. Цей історичний досвід не проаналізовано належним чином і не узагальнено. Історія охорони здоров'я в Україні потребує більш ґрунтовного дослідження, а подекуди – зовсім нового бачення і трактування, насамперед, задля відновлення історичної об'єктивності та збереження і врахування позитивного практичного досвіду минулих поколінь, у даному випадку – в справі подальшого плідного розвитку медичної галузі. Слід зазначити, що незважаючи на чималі науковий доробок з окремих проблем, такі дослідження, враховуючи їх актуальність, на часі. Нагромаджені знання, здобуті досвід дослідницької роботи, нагальність питань, що об'єктивно потребують розробки, дають, на наш погляд, всі підстави для більш якісного відтворення в дисертаціях історії української охорони здоров'я і медицини на сучасному науковому рівні.

Список використаних джерел

1. Робак І. Ю. Сучасна вітчизняна історіографія історії охорони здоров'я в Харкові / І. Ю. Робак // Збірник наукових праць. Серія "Історія і географія" / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – 2011. – Вип. 41. – С. 274–278.
2. Рогоза О. М. Діяльність земств України по створенню і розвитку системи охорони народного здоров'я (1864–1917 рр.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01: захищена 11.11.2002 / Рогоза Олександр Миколайович. – Х., 2002. – 259 арк.
3. Рубан Н. М. Розвиток земської медицини в Україні (1865–1914 рр.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01: захищена 21.05.2004 / Рубан Надія Миколаївна; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2004. – 253 арк.
4. Майстренко О. А. Роль Херсонського земства в медичному обслуговуванні населення у 1865–1917 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. А. Майстренко; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 20 с.
5. Гужва З. Г. Розвиток санітарно-профілактичного напрямку земської медицини Катеринославської губернії (др. пол. XIX ст. – 1917 р.): автореф. дис. ... канд. мед. наук : 14.02.04 – історія медицини / З. Г. Гужва; Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П. Л. Шупика. – К., 2007. – 23 с.
6. Мірошніченко Д. А. Земська медицина на терені України в др. пол. XIX – на поч. XX ст.: формування профілактичного напрямку : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 – історія України / Д. А. Мірошніченко; ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди". – Переяслав-Хмельницький, 2012. – 23 с.
7. Латиш О. Ю. Розвиток охорони здоров'я в Україні періоду Великої Вітчизняної війни [Текст]: дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. Ю. Латиш; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2004. – 195 арк.
8. Ткаченко І. В. Охорона здоров'я в Україні в роки нової економічної політики: соціально-історичний аспект : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / І. В. Ткаченко; Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2006. – 20 с.
9. Перехрест І. В. Медико-санітарні наслідки Великої Вітчизняної війни для населення України та їх ліквідація у період відбудови (1943–1950 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 – історія України / І. В. Перехрест; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2007. – 20 с.
10. Потимко О. З. Розвиток медицини у Львові в XIV–XVII ст.: історіографія проблеми: автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 – історіографія / О. З. Потимко; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2007. – 19 с.
11. Барабаш Ю. В. Розвиток інфраструктури охорони здоров'я в Донбасі у 20–х рр. XX ст.: історичний аспект: дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01: захищена 06.06.2008 / Барабаш Юлія Василівна; Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. – Луганськ, 2008. – 179 с.
12. Сапіга О. П. Медична та санітарна служба в Українській Галицькій армії (1918–1920 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук:

2022.02.22 – військова історія / О. П. Сапіга; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2011. – 20 с.

13. Боряк О. О. Інститут акушерства і постань повитухи в традиційній культурі українців: історія, ритуал, міфологія: дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.05 – етнологія / О. О. Боряк; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. – Київ, 2010. – 379 с.
14. Боряк О. Баба-повитуха в культурно-історичній традиції українців: між профанним і сакральним / О. Боряк; НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського. – К., 2009. – 397 с.
15. Пугач Н. Б. Історичні та медико-соціальні аспекти становлення і розвитку вчень про сібірку: автореф. дис. ... канд. мед. наук : 14.02.04 – історія медицини / Н. Б. Пугач; Держ. установа "Ін-т мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова АМН України". – Х., 2008. – 27 с.
16. Гороховатська О. Я. Формування школи академіка М. М. Амосова та її внесок у становлення біологічної та медичної кібернетики [Текст]: дис. ... канд. іст. наук : 07.00.07 / О. Я. Гороховатська; НАН України, Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва. – К., 2007. – 185 арк.
17. Лахманюк Т. В. Науково-педагогічна та громадсько-політична діяльність І. Горбачевського: автореф. ... канд. іст. наук : 07.00.01; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича, 2007. – 20 с.
18. Берегова Ю. М. Діяльність академіка В. Г. Дроботька в контексті розвитку мікробіологічної науки в Україні (1885–1966 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.07 – історія науки і техніки / Ю. М. Берегова; НАН України, Центр дослідж. наук.–техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва. – К., 2007. – 16 с.
19. Баранкова Н. О. Діяльність академіка М. В. Рево (1889–1962 рр.) в контексті розвитку мікробіології в Україні: автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.07 – історія науки і техніки / Н. О. Баранкова; УААН, Держ. наук. с.–г. б.–ка. – Київ, 2009. – 20 с.
20. Товкун Л. П. Академік О. В. Корчак–Чепурківський: наукова, організаційна робота та педагогічна діяльність у 1883–1947 рр. [Текст]: автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.07 / Л. П. Товкун; ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди". – Переяслав-Хмельницький, 2010. – 21 с.
21. Жванко Л. М. Соціальні виміри Української Держави (квітень–грудень 1918 р.) / Л. Жванко. – Х. : Прапор, 2007. – 224 с.
22. Жванко Л. М. Біженці Першої світової війни: український вимір (1914–1918 рр.): монографія / Л. М. Жванко. – Х. : Віровець А. П. "Апостроф", 2012. – 568 с.
23. Жванко Л. М. Перша світова війна: біженці в Україні (1914–1918 рр.): автореф. дис. ... докт. іст. наук : 07.00.01 / Л. М. Жванко; Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2013. – 40 с.
24. Робак І. Ю. Історичні умови організації та специфіка розвитку охорони здоров'я в Харкові (XVIII – початок XX ст.): автореф. дис. ... докт. іст. наук : 07.00.01 / І. Ю. Робак; Національна Академія Наук України; Інститут історії України. – К., 2009. – 40 с.
25. Демочко Г. Л. Формування і розвиток української радянської системи охорони здоров'я в Харкові (1919–1934 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Г. Л. Демочко; Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2011. – 20 с.
26. Лаврінченко Л. І. Охорона здоров'я на Чернігівщині (1960–1980 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Л. І. Лаврінченко; Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2012. – 20 с.
27. Гринзовський А. М. Систематичний аналіз становлення та формування медико-профілактичного факультету та гігієнічної науки національного медичного університету ім. О. О. Богомольця : автореф. дис. ... канд. мед. наук : 14.02.04 – історія медицини / А. М. Гринзовський; Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця МОЗ України. – Київ, 2005. – 20 с.
28. Ліхтерман Б. Л. Становлення нейрохірургії як клінічної дисципліни : автореф. дис. ... д-ра. мед. наук : 14.01.05 – нейрохірургія, 14.02.04 – історія медицини / Б. Л. Ліхтерман; АМН України, ДУ "Ін-т нейрохірургії ім. А. П. Ромоданова АМН України". – К., 2010. – 36 с.
29. Коцур Н. І. Становлення і розвиток гігієнічної науки в Україні: шлях крізь епохи і соціальні потрясіння (друга половина XIX – 20-ті рр. XX століття) [Текст]: монографія / Н. І. Коцур. –

Переяслав-Хмельницький; Корсунь-Шевченківський. [б.в.], 2011. – 726 с.

30. Капелюшний В. Рецензія на монографію Коцур Н. І. “Звинистий шлях становлення гігієнічної науки в Україні (др. пол. XIX – поч. XX ст.)” / В. Капелюшний // Переяславський літопис. – 2011. – Вип. 2. – С. 218–222.

31. Коцур Н. І. Становлення та розвиток гігієнічної науки в Україні (др. пол. XIX – 20-ті рр. XX ст.): автореф. ... д-ра іст. наук: 07.00.07 – історія науки і техніки / Н. І. Коцур; ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди”. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – 39 с.

32. Васильєв Ю. К. Роль товариства Одеських лікарів у розвитку медичної справи та медичної науки 1849–1924 рр.: автореф. дис. ... канд. мед. наук: 14.02.04 – історія медицини / Ю. К. Васильєв; Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця. – Київ, 2011. – 20 с.

33. Самоїленко Н. І. Наукові товариства лікарів на терені України (др. пол. XIX – поч. XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.07 – історія науки і техніки / Н. І. Самоїленко; ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди”. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – 21 с.

References

1. Robak I.Ju. Suchasna vitchyznjana istoriografija istorii' ohorony zdorov'ja v Harkovi / I.Ju. Robak // Zbirnyk naukovykh prac'. Serija “Istorija i geografija” / Hark. nac. ped. un-t im. G.S. Skovorody. – 2011. – Vyp. 41. – S. 274–278.

2. Rogoza O.M. Dijal'nist' zemstv Ukrainy po stvorennju i rozvytku systemy ohorony narodnoho zdorov'ja (1864–1917 rr.): dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01: zahyshhena 11.11.2002 / Rogoza Oleksandr Mykolajovykh. – H., 2002. – 259 ark.

3. Ruban N.M. Rozvytok zems'koi' medycyny v Ukraini (1865–1914 rr.): dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01: zahyshhena 21.05.2004 / Ruban Nadija Mykolai'vna; Donec. nac. un-t. – Donec'k, 2004. – 253 ark.

4. Majstrenko O.A. Rol' Hersons'kogo zemstva v medychnomu obslugojuvanni naselennja u 1865–1917 rr.: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / O.A. Majstrenko; Nac. ped. un-t im. M.P. Dragomanova. – K., 2006. – 20 s.

5. Guzha Z.G. Rozvytok sanitarno-profilaktychnogo naprjama zems'koi' medycyny Katerynoslavs'koi' gubernii' (dr. pol. XIX st. – 1917 r.): avtoref. dys. ... kand. med. nauk: 14.02.04 – istorija medycyny / Z.G. Guzha; Nac. med. akad. pisljadyplom. osvity im. P.L. Shupyka. – K., 2007. – 23 s.

6. Mirosnynchenko D.A. Zems'ka medycyna na tereni Ukrainy v dr. pol. XIX – na poch. XX st.: formuvannja profilaktychnogo naprjama: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 – istorija Ukrainy / D.A. Mirosnynchenko; DVNZ “Perejaslav-Hmel'nyc'kyj derzhavnyj pedagogichnyj universytet im. G.S. Skovorody”. – Perejaslav-Hmel'nyc'kyj, 2012. – 23 s.

7. Latysh O.Ju. Rozvytok ohorony zdorov'ja v Ukraini periodu Velykoi' Vitchyznjanoi' vjny [Tekst]: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / O.Ju. Latysh; Donec'kyj nacional'nyj un-t. – Donec'k, 2004. – 195 ark.

8. Tkachenko I.V. Ohorona zdorov'ja v Ukraini v roky novoi' ekonomichnoi' polityky: social'no-istorychnyj aspekt: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / I.V. Tkachenko; Cherkas. nac. un-t im. Bogdana Hmel'nyc'kogo. – Cherkasy, 2006. – 20 s.

9. Perehrest I.V. Medyko-sanitarni naslidky Velykoi' Vitchyznjanoi' vjny dlja naselennja Ukrainy ta i'h likvidacija u period vudbovy (1943–1950 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 – istorija Ukrainy / I.V. Perehrest; Donec. nac. un-t. – Donec'k, 2007. – 20 s.

10. Potymko O.Z. Rozvytok medycyny u L'vovi v XIV–XVII st.: istoriografija problemy: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.06 – istoriografija / O.Z. Potymko; L'viv. nac. un-t im. I.Franka. – L., 2007. – 19 s.

11. Barabash Ju.V. Rozvytok infrastruktury ohorony zdorov'ja v Donbasi u 20-h rr. XX st.: istorychnyj aspekt: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01: zahyshhena 06.06.2008 / Barabash Julija Vasylivna; Shidnoukrai'ns'kyj nacional'nyj universytet im. V.Dalja. – Lugans'k, 2008. – 179 s.

12. Sapiga O.P. Medychna ta sanitarna sluzhba v Ukraini's'kij Galyc'kij armii' (1918–1920 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 20.02.22 – vjns'kova istorija / O.P. Sapiga; L'viv. nac. un-t im. I.Franka. – L., 2011. – 20 s.

13. Borjak O.O. Instytut akusherstva i postat' povytyhu v tradycijnij kul'turi ukrai'nciv: istorija, rytual, mifologija: dys. ... d-ra ist. nauk: 07.00.05 – etnologija / O.O. Borjak; Instytut mystectvoznavstva, fol'klorystyky ta etnologii' im. M.Ryl's'kogo

UKRAI'NY. – KYI'V, 2010. – 379 s.

14. Borjak O. Baba-povytuha v kul'turno-istorychnij tradycii' ukrai'nciv: mizh profannym i sakral'nym / O.Borjak; NAN Ukrainy, In-t mystectvoznavstva, fol'klorystyky ta etnologii' im. M.Ryl's'kogo. – K., 2009. – 397 s.

15. Pugach N.B. Istorychni ta medyko-social'ni aspekty stanovlennja i rozvytku vchen' pro sybirku: avtoref. dys. ... kand. med. nauk: 14.02.04 – istorija medycyny / N.B. Pugach; Derzh. ustanova “In-t mikrobiologii ta imunologii” im. I. I. Mechnykova AMN Ukrainy”. – H., 2008. – 27 s.

16. Gorohovats'ka O.Ja. Formuvannja shkoly akademika M.M. Amosova ta ii' vnesok u stanovlennja biologichnoi' ta medychnoi' kibernetiky [Tekst]: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.07 / O.Ja. Gorohovats'ka; NAN Ukrainy, Centr doslidzen' naukovotehničnogo potencialu ta istorii' nauky im. G.M. Dobrova. – K., 2007. – 185 ark.

17. Lahmanjuk T.V. Naukovo-pedagogichna ta gromads'kopolitychna dijalnist' I.Gorbachevs'kogo: avtoref. ... kand. ist. nauk: 07.00.01; Chernivc'kyj nacional'nyj un-t im. Jurija Fed'kovycha, 2007. – 20 s.

18. Beregova Ju.M. Dijal'nist' akademika V.G. Drobot'ka v konteksti rozvytku mikrobiologichnoi' nauky v Ukraini (1885–1966 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.07 – istorija nauky i tehniky / Ju.M. Beregova; NAN Ukrainy, Centr doslidzh. nauk.–tehn. potencialu ta istorii' nauky im. G.M. Dobrova. – K., 2007. – 16 s.

19. Barankova N.O. Dijal'nist' akademika M.V. Revo (1889–1962 rr.) v konteksti rozvytku mikrobiologii' v Ukraini: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.07 – istorija nauky i tehniky / N.O. Barankova; UAAN, Derzh. nauk. s.–g. b.–ka. – Kyi'v, 2009. – 20 s.

20. Tovkun L.P. Akademik O.V. Korchak–Chepurkivsk'kyj: naukova, organizacijna robota ta pedagogichna dijalnist' u 1883–1947 rr. [Tekst]: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.07 / L.P. Tovkun; DVNZ “Perejaslav-Hmel'nyc'kyj derzh. ped. un-t im. G.Skovorody”. – Perejaslav-Hmel'nyc'kyj, 2010. – 21 s.

21. Zhvanko L.M. Social'ni vymiry Ukrain's'koi' Derzhavy (kviten'–gruden' 1918 r.) / L.Zhvanko. – H.: Prapor, 2007. – 224 s.

22. Zhvanko L.M. Bizhenci Pershoi' svitovoi' vjny : ukrai'ns'kyj vymir (1914–1918 rr.): monografija / L.M. Zhvanko. – H.: Virovec' A.P. “Apostrof”, 2012. – 568 s.

23. Zhvanko L.M. Persha svitova vjina: bizhenci v Ukraini (1914–1918 rr.): avtoref. dys. ... dokt. ist. nauk: 07.00.01 / L.M. Zhvanko; Harkiv's'kyj nacional'nyj universytet im. V.N. Karazina. – H., 2013. – 40 s.

24. Robak I.Ju. Istorychni umovy organizacii' ta specyfika rozvytku ohorony zdorov'ja v Harkovi (XVIII – pochatok XX st.): avtoref. dys. ... dokt. ist. nauk: 07.00.01 / I.Ju. Robak; Nacional'na Akademija Nauk Ukrainy; Instytut istorii' Ukrainy. – K., 2009. – 40 s.

25. Demochko G.L. Formuvannja i rozvytok ukrai'ns'koi' radjans'koi' systemy ohorony zdorov'ja v Harkovi (1919–1934 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / G.L. Demochko; Harkiv's'kyj nacional'nyj universytet im. V.N. Karazina. – H., 2011. – 20 s.

26. Lavrinenko L. I. Ohorona zdorov'ja na Chernigivshhyni (1960–1980 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / L. I. Lavrinenko; Chernig. nac. ped. un-t im. T.G. Shevchenka. – Chernigiv, 2012. – 20 s.

27. Grynzov's'kyj A.M. Systematychnyj analiz stanovlennja ta formuvannja medyko-profilaktychnogo fakul'tetu ta gigijenichnoi' nauky nacional'nogo medychnogo universytetu im. O.O. Bogomol'cja: avtoref. dys. ... kand. med. nauk: 14.02.04 – istorija medycyny / A.M. Grynzov's'kyj; Nacional'nyj medychnyj universytet im. O.O. Bogomol'cja MOZ Ukrainy. – Kyi'v, 2005. – 20 s.

28. Lihterman B.L. Stanovlennja neirohirurgii' jak klinichnoi' dyscypliny: avtoref. dys. ... d-ra. med. nauk: 14.01.05 – neirohirurgija, 14.02.04 – istorija medycyny / B.L. Lihterman; AMN Ukrainy, DU “In-t neirohirurgii' im. A.P. Romodanova AMN Ukrainy”. – K., 2010. – 36 s.

29. Kocur N. I. Stanovlennja i rozvytok gigijenichnoi' nauky v Ukraini: shljah kriz' epohy i social'ni potrajasinja (druga polovyna XIX – 20-ti rr. XX stolittja) [Tekst]: monografija / N. I. Kocur. – Perejaslav-Hmel'nyc'kyj; Korsun'-Shevchenkiv's'kyj: [b.v.], 2011. – 726 s.

30. Kapeljushnyj V. Recenzija na monografiju Kocur N. I. “Zvyvystyj shljah stanovlennja gigijenichnoi' nauky v Ukraini (dr. pol. XIX – poch. XX st.)” / V.Kapeljushnyj // Perejaslavs'kyj litopys. – 2011. – Vyp. 2. – S. 218–222.

31. Kocur N. I. Stanovlennja ta rozvytok gigijenichnoi' nauky v Ukraini (dr. pol. XIX – 20-ti rr. XX st.): avtoref. ... d-ra ist. nauk: 07.00.07 – istorija nauky i tehniky / N. I. Kocur; DVNZ “Perejaslav-

Hmel'nyč'kyj derzhavnyj pedagogičnyj universytet im. G.S. Skovorody". – Perejaslav–Hmel'nyč'kyj, 2012. – 39 s.

32. Vasył'jev Ju.K. Rol' tovarystva Odes'kyh likariv u rozvytku medyčnoj spravy ta medyčnoj nauky 1849–1924 rr.: avtoref. dys. ... kand. med. nauk: 14.02.04 – istorija medycyny / Ju.K. Vasył'jev; Nac. med. un–t im. O.O. Bogomol'cja. – Kyi'v, 2011. – 20 s.

33. Samojlenko N. I. Naukovi tovarystva likariv na tereni Ukraїny (dr. pol. XIX – poch. XX st.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.07 – istorija nauky i tehnyky / N. I. Samojlenko; DVNZ "Perejaslav–Hmel'nyč'kyj derzhavnyj pedagogičnyj universytet im. G.S. Skovorody". – Perejaslav–Hmel'nyč'kyj, 2012. – 21 s.

Robak I.Yu., professor, head of department of social sciences of Kharkiv National Medical University (Ukraine, Kharkiv), robak@ukr.net, **Demochko A.L.**, senior lecturer of department of social sciences of Kharkiv National Medical University (Ukraine, Kharkiv), inio2@ukr.net

History of domestic health care and medicine in the dissertation of recent years (modern state of development and prospects for the further investigations)

This article analyzes modern level of dissertations on history of healthcare and medicine in Ukraine that has been achieved in 21st century. It is stated that history of healthcare and medicine in Ukraine and its regions is insufficiently studied. For this reason, this problematic is currently central. In a result of research it was determined that in the early 21st century situation has changed. It happened because new scientists who had chosen history of healthcare and medicine as their candidate's and doctoral dissertations subject have appeared. It lets to affirm that history of healthcare and medicine has grown and now it is more important. Dissertations on this subject are dedicated to zemstva's medicine in Ukraine, healthcare in different cities, famous institutors of population's healthcare et cetera. It is concluded that further research of national historical and medical problems is necessary.

Keywords: dissertations, healthcare, historiography, history of medicine, medical care.

Робак И. Ю., профессор, заведующий кафедрой общественных наук, Харьковский национальный медицинский университет (Украина, Харьков), robak@ukr.net, **Демочко А. Л.**, старший преподаватель кафедры общественных наук, Харьковский национальный медицинский университет (Украина, Харьков), inio2@ukr.net

История отечественного здравоохранения и медицины в диссертациях последних лет (современное состояние разработки и перспективы дальнейших исследований)

Анализируется современный уровень диссертационных работ по истории здравоохранения и медицины в Украине, достигнутый в XXI веке. Отмечено, что история здравоохранения и медицины как в Украине в целом, так и регионах страны, изучена недостаточно, поэтому сейчас эта проблематика является актуальной. В результате проведения исследования удалось установить, что в начале XIX века дело несколько сдвинулось с места – появились ученые, которые выбирают историю здравоохранения и медицины темами своих диссертационных исследований – как кандидатских, так и докторских. Это позволяет утверждать, что история здравоохранения и медицины поднялась в своем развитии на новую, высшую ступень развития. Диссертации по данной тематике посвящены изучению земской медицины на Украине, здравоохранению в разных городах, выдающимся организаторам охраны здоровья населения и т.п. Сделан вывод о необходимости дальнейшего исследования отечественных историко–медицинских проблем.

Ключевые слова: диссертации, здравоохранение, историография, история медицины, медицинская помощь.